

Te Peretitenira'a No Porinetia farani

**PIHA PUTURA'A PARAU 'API
Mahana toru 4 nō tiurai 2018**

Te mau Fa'aotira'a a te 'Āpo'ora'a a te mau Fa'aterehau

Tauto'ora'a i te va'ura'a o te rurura'a rahi no te mau Ra'atira Fenua no Pātitifā « Pacific Islands Leaders Meeting » i te fenua Tāpōnē

Ua ti'a atu te fa'atererehau no te Tā'ere e te Arutaimāreva na ni'a i te i'oa o Pōrīnetia farāni i te va'ura'a o te rurura'a rahi no te mau Ra'atira fenua no Pātitifā « Pacific Islands Leaders Meeting » (PALM 8) i Iwaki, Fukushima, i te fenua Tāpōnē.

Ua tupu taua rurura'a faufa'a rahi i te 'āva'e i ma'iri a'e nei e ua peretiteni-'āmui-hia e te Fa'aterehau mātāmua no te fenua Tāpōnē o, Shinzo Abe, e te Fa'aterehau mātāmua o te mau fenua Tāmoa mā o Tuilaepa Sailele Malielegaoi, ia au i tō na ti'ara'a peretiteni no te 'Āmuitahira'a no te mau fenua no Pātitifā. O te taimē mātāmua roa teie a ti'a atu ai o Pōrīnetia farāni i teie rurura'a, 'ei mero pāpū no te 'Āmuitahira'a no te mau fenua no Pātitifā. Hō'ē 'ahuru mā maha rahira'a fenua i tae mai.

Ua ha'apāpū te mau ti'a i tō rātou hina'aro ia niuhia te hau i roto i teie mau fenua i ni'a i te mau fa'aturera'a i muri nei : te fa'aturara'a i te mana o terā e terā fenua, te mana o te ture i ni'a atu i te porotita e te tātarara'a i te mau fifi na roto i te hau ia au i te ture aopapa. Ua ha'apāpū ato'a mai te fa'aterehau mātāmua Tāpōnē i te parau fafau ā te fa'aterera'a hau no te fenua Tāpōnē i te tauto'ora'a i ni'a i te fāito moni e 50 mīria i roto i te tahi mau tāpura 'ohipa auturuturura'a e te mau Fenua no Pātitifā, no te roara'a o na matahiti e 3 i muri nei, e te ha'api'ira'a i te rahira'a e 5 000 ta'ata no te mau fenua no Pātitifā ia au i te mau tuha'a 'ohipa e ha'afaufa'ahia nei e te mau ti'a fa'atere no Pātitifā.

Ua ha'apoupou māite te mau mero no te 'Āmuitahira'a i te tauto'ora'a fa'ahia a te fenua Tāpōnē no te auturuturura'a e te fa'ahotura'a i te ārea fenua no Pātitifā, mai te fa'annahora'a e paruhia nei « Stratégie Indo-Pacifique libre et ouverte », tei niuhia i ni'a e toru tumu parau : te fa'atianira'a e te ha'apāpūra'a i te mana o te ture e te ti'amāra'a no te fanora'a na te moana, te mā'imira'a faufa'a na roto i te auturuturura'a e te fa'aturara'a i te orara'a hau e te 'āoioi 'ore, te rave-'āmui-ra'a i te pae'au no te araira'a 'ati rau e te fa'aitira'a i te 'ati rahi.

Parau fa'ata'ara'a 'ohipa a Tahiti Nui Télévision no te matahiti 2017

No te tau 'ohipara'a 2017 ua ha'apāpū o Tahiti Nui Télévision i tā na tāpura faufa'a e te mau fā i fa'aotihia e teTōmite fa'aterera'a no te fa'ahotura'a i tā na 'ohipa, 'oia ho'i : te tītaura'a i te tahi tuha'a 'āpī feiā māta'ita'i 'āfata teata, te fa'ananeara'a i tā na mau tāvinira'a e te ha'amaita'ira'a i tā na mau tāpura teatarā'a no te fenua iho, te fa'ahotura'a i te faufa'a a te fare nei, te fa'a'āpīra'a i tā na mau mauiha'a ia au i te fa'aturera'a 'āpī e te fa'arahira'a i te mau hōho'a teata o te fenua no te ha'apuroro atu te reira i te fenua Farāni na roto i te 'āfata teata uira e pi'ihia nei te Box.

Ua ha'afaufa'ahia te parau no te hīro'a na roto i te mau tāvirira'a hōho'a 'āpī e te patara'a i te orara'a o te ta'ata o te fenua nei. Ua ha'apuroro te fare TNTV 2017 i te hōho'a no te mau parau 'āpī, te hīro'a tumu, te ha'api'ira'a, te fa'a'ana'anataera'a no te tā'ato'ara'a, ua ho'o ato'a mai 'o ia i te hōho'a i patahia e te feiā hāmani hōho'a no te fenua nei, no reira tātou e fāna'o ai i te mau hōho'a no te tū'aro tuiro'o (te tata'ura'a rahi o te va'a, te Heiva i Tahiti, te hoera'a va'a Te Aito, te tata'ura'a Moloka'i Hoe, na tuha'a hoera'a e 3 o te Hawaiki Nui Va'a, te hoera'a Tahiti Nui Va'a EDT, te tu'era'a pōpō a te Tikitoa).

Ua 'ū'ana atu ā te rahira'a hora hōho'a teata i patahia i te fenua i na matahiti e 3 nei. Ua ha'amara'ahia te faufa'a i roto i te patara'a hōho'a teata no te fenua iho nei, 'āua'e maoti ra te faufa'a i ha'aputuputuhia i te roara'a o na matahiti hope'a e 3 i rāterehia mai (te fa'aaura'a 'āpī e te ha'amaita'ira'a i te 'ohipa a te feiā tāviri). Ua riro o TNTV 'ei rāve'a ha'amaita'ira'a i te 'ohipa tāvirira'a. Ua nanea māite te tāvirira'a i te hōho'a no te fenua nei i te roara'a o na matahiti e 2 i ma'iri iho nei, noa atu te mara'ara'a o te ho'ora'a mai o te mau hōho'a no te ara mai.

Ua ravehia te tahi tītorotorora'a fāito maitata'i na te taiete hi'opo'a Médiamétrie (tetepa 2017), e ua 'itehia te tahi nu'ura'a o te feiā māta'ita'i i ni'a i te fāito 45% (+2% ia fa'aauphia i te matahiti 2016). Ua fāna'o māite te fare teata TNTV nei i te faufa'a mai roto mai i tā na piha 'ohipa fa'atianira'a e ua riro te reira 'ei fa'a'ōhiera'a i te amora'a i tā na mau hopoi'a, tā na tāvinira'a i te huira'atira e te ha'amaita'ira'a i tā na tāpura faufa'a : ua mara'a māite tā na iho faufa'a i roto i te tāpura faufa'a (+13%) e ua nu'u rahi ia fa'aauphia i te matahiti i ma'iri a'e nei (+22%).

E ua topa ato'a te tītaura'a i te faufa'a tauturu a te haufenua i te matahiti 2017. 'Inaha tei ni'a tā na mau fa'arirora'a tao'a i te fāito 1.077 mirioni Fcfp (tei ni'a i te fāito e 1.049 mirioni Fcfp i te matahiti 2016), mai teie te fa'anahora'a :

- 870 mirioni Fcfp moni tauturu a te haufenua (e 880 mirioni Fcfp i 2016) ;
- 207 mirioni Fcfp faufa'a 'āpī nā na iho (e 169 mirioni Fcfp i 2016).

Tei ni'a ia te fāito 'āpī no te matahiti 2017 i te 60 mirioni Fcfp e ua riro te reira 'ei faufa'a tumu ha'aputu o tei ha'amatahia mai a 5 matahiti i te maoro i teie nei.

Te ha'apurorohia nei o TNTV i te fenua Farāni mai te 2 no 'ātete 2017 na roto i te 'āfata teata uira Box a na taiete Free, Orange e Bouygues télécom. Ua manuia maita'i te 'ōpuara'a a te fare ha'apurorora'a hōho'a o te fenua nei 'oia ho'i i te ha'apurorora'a i te hōho'a no te fenua nei i te fāito 100% na roto i te mau 'āfataura Box i Farāni, ua riro ia te reira 'ei fa'a-tu'i-ra'a i te ro'o o Pōrīnetia farāni na te ara. E ua riro ato'a te reira 'ei fāna'ora'a nō te feiā e mihi nei i te Fenua e o te noho nei i Farāni aore ra i te mau fenua

'aihu'a rā'au farāni. Ua ha'apuroro-ti'a-hia na tuha'a hoera'a e 3 no te Hawaiki Nui Va'a. Ua fāna'o-māite-hia te reira mau hōho'a e te feiā e noho nei i te mau fenua, Corses & i te mau fenua 'aihu'a rā'au farāni, (tei ni'a i te fāito 70 mirioni rahira'a ta'ata) e māta'ita'i nei ia TNTV.

Na roto i te tūtavara'a e te mau fa'auera'a a te Tōmite fa'aterera'a a TNTV ua 'itehia te manuiāra'a rahi o tā tātou fare ha'apurorora'a hōho'a. Na roto i te ha'amaita'ira'ahia te ravera'a 'ohipa i te pae no te feiā rave 'ohipa e te mauha'a mata'i, te fa'a'ohipa-māite-ra'a i te faufa'a noa atu te titora'a e vai nei i roto i teie tuha'a 'ohipa no te ha'apurorora'a hōho'a, te ha'afaufa'a-ato'a-ra'a i te mauha'a rorouira a 5 matahiti i teie nei, te fa'ananeara'a i te mau hōho'a no te fenua iho, te 'aravihira'a o te feiā ha'apuroro hōho'a e te mara'ara'a o te faufa'a tumu na roto i te 'ohipa fa'atianira'a.

Te parau no te 'ohipa ha'amaita'ira'a i te fenua no Hao

Ua fa'ata'a mai te 'āpo'ora'a fa'aterehau i te huru no te mau 'ohipa ha'amaita'ira'a i ni'a i te fenua no Hao.

Te tāmāu noa ra te 'ohipa ha'amaita'ira'a o te fenua vi'ivi'i ia au i na fa'anahora'a no te rapa'aura'a fenua « biotertres » e te tāninarā'a tao'a « thermotertres » a piti matahiti teie nei. Ua ravehia te tahi mau hi'opo'ara'a i te 'āva'e māti 2018 e ua 'itehia te topara'a mau o te fāito vi'ivi'i i roto i te fenua. I te pae no te mau 'āuri vi'ivi'i te tia'i-noa-hia ra te fa'aotira'a no te utara'a i te reira i rāpae ia Hao aore ra no te tanura'a i te reira i roto i te fenua.

Ua fa'aru'e te pupu fa'ehau hope'a i te fenua no Hao i te 'āva'e 'ātopa 2016 ra e ua fa'aho'ihia te tuha'a fenua AL7 i roto i te rima o te mau hūa'ai mono faufa'a o tei ani ia fa'a'ore-roa-hia te mau fare e vai ra i ni'a i taua tuha'a fenua, ia tāpe'a-noa-hia mai e 4 fare. Ua ha'amata taua mau tuha'a 'ohipa i te 28 no mē i ma'iri a'e nei, no te hope atu i te pu'e tau e 12 'āva'e i te maoro.

Ta'a'e atu i te reira, te 'imi nei te 'oire e te Fenua i te tahi mau fa'anahora'a no te fa'a'ohipara'a i te 'oire tahito a te nu'u fa'ehau i Hao, 16 tā fenua i fa'aho'ihia i tō rātou mau fatu i te matahiti 2000 ra, i te hopera'a o te CEP (Pū tāmāmatara'a 'ātomī no Pātitifā). Te 'imihia ra te rāve'a no te tauira'a i te nohora'a o te tahi rahira'a ta'ata e noho nei i roto i te mau fare o tei vi'ivi'i i te vēhi ta'ero « amiante » e te pēni tāpau ta'ero, 'inaha e riro te reira i te fa'a'ino i tō rātou ea.

Ua tārima te Fenua, na roto atu i te Tuha'a hau no Tuamotu Ma'areva mā, i te 4 no mē i ma'iri a'e nei i te tahi parau fa'aaura'a e te mau ti'a no « Tahiti Nui fa'ahotura'a e fa'anahora'a fenua (TNAD), no te tuatāpapara'a e te hi'ora'a i te maitata'i e te faufa'a no te ravera'a i te tahi mau tuha'a 'ohipa fa'anahora'a fenua. E tupu te mau tuatāpapara'a mātāmua no te roara'a e 9 'āva'e i te maoro.

Te tautai matau rau i Pōrīnetia, te 'ā'ahi tari'a e te 'ā'ahi re'are'a tāpa'ohia « Marine Stewardship Council »

Ua mana'ohia i te tāpa'ora'a i te i'a no Pōrīnetia nei no te fa'atianira'a i te faufa'a e te maitata'i o te huru tautaira'a 'ā'ahi i te fenua nei. Ua mā'itihia te tāpa'o ha'apāpūra'a « Marine Stewardship Council (MSC) » 'oia ho'i te tāpa'o tuiro'o roa a'e na te ao ato'a. E riro te reira 'ei rāve'a no te fa'a'ōhiera'a i te ha'aponora'a i'a e te ha'afaufa'ara'a i te 'ohipa a te feiā tōro'a o te fenua nei na te ara.

Ua hi'opo'ahia tā tātou huru tautai i te matahiti 2010 ra, e ua ha'amata māite te tuatāpapara'a i te matahiti 2016 e ua hope i teie nei na roto i te fāna'ora'ahia teie tāpa'o faufa'a i ni'a e piti huru i'a : te 'ā'ahi tari'a te 'ā'ahi re'are'a, o te tuha'a rahi a'e ia i te fāito e 90 % o te i'a tua e ha'aponohia ra i rāpae.

Ua niuhia te tautaira'a tau roa nei i ni'a e toru tumu parau : te maitata'i o te pu'e i'a i roto i te moana, te huru o teie tautai i ni'a i te tahi atu mau huru i'a e i ni'a i te nātura e te huru ti'a'aura'a e te huru fa'anahora'a o te 'ohipa tautai na tua.

I te pae no te pu'era'a i'a, 'aita na huru i'a e piti nei e tautai-'ino-hia ra i te moana Pātitifā nei. Ua 'itehia i roto i te mau hi'opo'ara'a i ravehia i te rave-maita'i-ra'a i te pae no te ti'a'aura'a faufa'a rava'ai 'inaha mea ha'iha'i roa te nu'u pahī tautai e fa'a'ohipahia nei i 'ō nei, 'aita te pahī no rāpae e fa'ati'ahia i te tomo mai i roto i tō tātou 'ōti'a moana e mea 'ōpanihia i te fa'a'ohipa i te 'ūpe'a ha'aparemo. Te fa'a'ite ato'a ra te mau tuatāpapara'a i te iti o te fa'ahuru'ēra'a i ni'a i te nātura moana. I te pae hope'a, mea pātuutu e mea nanonano mau te huru ti'a'aura'a o tā tātou nu'u pahī rava'ai.

Ua oti maoti te mau tuatāpapara'a i te ravehia e mea au maita'i tā tātou fa'anahora'a i te hi'ora'a a te feiā hi'opo'a, fātata roa te ha'apāpūra'a o te maitata'i o tā tātou rava'aira'a i te piahia i ni'a i te tahuauira a te MSC e i te fa'atianihia na te ao ato'a nei. I te roara'a e pae matahiti e rave tāmāu ā te MSC i tā na 'ohipa hi'opo'ara'a.

Parau tuputi'a 'ohipa oti a te tōmite o te tārahu rahi a te mau ta'ata

Te fā a te fa'anahora'a araira'a i te fifi tārahu rahi a te mau ta'ata, ia ha'amauhia i Pōrīnetia farāni e te hō'ē ture Fenua nō tenuare 2012 tauihia, o tē ha'amatarā i te fifi teimaha o te tārahu rahi e amohia ra e te tahi pae.

Ua oti te parau tuputi'a 'ohipa oti nō te matahiti 2017 a te Tōmite o te tārahu rahi o tē fa'ataehia atu i te 'Āpo'ora'a rahi a Pōrīnetia farāni. I te matahiti 2017, ua tāpura te piha pāpa'i parau a te tōmite tārahu rahi e 259 pu'e parau i fa'ataehia, e 22 pu'e parau ia i te 'āva'e. Ia hi'ohia te matahiti i mā'iri, ua mara'a roa te rahira'a pu'e parau i fa'ataehia (+ 45 %).

Teie nō te aha teie nei mara'ara'a :

- Ua 'ite teie nei te ta'ata i teie fa'anahora'a,
- Ua rahi te parau a teie fa'anahora'a i roto i te mau ve'a i i piha'i iho i te nuna'a i te matahiti 2017 (tere fa'aarara'a i Raro mata'i),
- Nā roto i te parau 'āpī nō te tauira'a ture a te fa'anahora'a.

Nō te fāito teitei o te 'ohipa 'ore e te mau 'ohipa pāpū 'ore nō te tau fifi maoro i 'itehia e Pōrīnetia farāni mai 2008 e tae atu i 2013, ua rahi te mau pu'e parau.

Mai te ha'amau-ra'a-hia te tōmite i te toru o te toru 'āva'e 2012, ua tāurahia e te piha pāpa'i parau e 860 pu'e parau e ua hōro'a e 3 906 'api parau uiuira'a. Ia hi'ohia tō te fenua Farāni e te mau māta'eina'a farāni nā te ara (DOM), mea iti roa te rahira'a pu'e parau tārahu rahi i fa'ataehia ia au i te rahira'a nuna'a a Pōrīnetia farāni. I te fenua nei, ua fāito te Tōmite 1 pu'e parau nō 1 000 ta'ata, 'āre'a rā i te mau māta'eina'a farāni nā te ara (DOM) e 1,5 pu'e parau nō 1 000 ta'ata e i te fenua Farāni e 3,6 pu'e parau nō 1 000 ta'ata.

Ha'amanara'a o te tāpura faufa'a 2017 e te tāpura faufa'a mātāmua 2018 a te 'Āfata Moni Pūhā

Ua ha'amana te 'Āpo'ora'a Fa'aterehau i te tāpura faufa'a 2017 e te tāpura faufa'a mātāmua 2018 a te 'Āfata Moni Pūhā e te hurira'a o te moni hōpe'a.

Teie te mau fa'anahora'a a te moni 'āpī e te moni ha'amau'ahia :

- Moni 'āpī :

Teie te moni 'āpī : 1 595 565 478 Fcfp.

- Moni ha'amau'ahia :

Teie te moni i ha'amau'ahia 1 435 770 002 Fcfp.

Teie ia, ua 'āpī te 'āfata Moni Pūhā nō te matahiti 2017 e 159 795 476 Fcfp, i hurihia i roto i te 'āfata fa'atere 'ohipa a te taiete.

Ua ha'amana ato'a te 'Āpo'ora'a Fa'aterehau i te tāpura faufa'a mātāmua 2018 a te 'āfata Moni Pūhā. Ua fa'ata'ahia ei moni turu nā te Fenua, i tāpa'ohia i roto i te tāpura faufa'a a Pōrīnetia farāni nō 2018, e 1,5 miriā farāne. Ua ferurihia te 'ōpuara'a tāpura faufa'a 2018 ia au i tefa'ata'ara'a o te fāito pūhā e tūea i tō te matahiti 2017, e 11 000 tane ia.

Fa'ati'ara'a a te tōtaiete Viti ei taiete fa'a'ohipa niuniu 'āfa'ifa'i i Pōrīnetia farāni

Ua ha'amana te 'Āpo'ora'a Fa'aterehau i te hō'ē fa'aotira'a e hōro'a i te ti'ara'a taiete fa'a'ohipa niuniu 'āfa'ifa'i nā te tōtaiete Viti. Nō te reira, ua fa'ati'ahia te tōtaiete Viti ia ha'amau e ia ha'afau'āfa'a i te hō'ē rēni niuniu mātara i te nuna'a e ia hōro'a i te mau rāve'a niuniu 'āfa'ifa'i. Ua hōro'ahia te parau fa'ati'ara'a nō te hō'ē roara'a e 12 matahiti. Te mau fa'auera'a fa'a'āpīra'a i te parau fa'ati'a o tē mau fa'auera'a ia i tu'uhia i roto i te Papa Ture a te mau Fare rata e Niuniu. Teie te rahira'a o tā na rēni e tā na mau rāve'a ho'o :

Hōro'ara'a rāve'a:

- E hōro'a o Viti nā tā na mau ta'ata tātau, i te matahiti mātāmua, e i ni'a i tā na iho rēni i te mau rāve'a niuniu parauparau e 'itenati i roto i te mau motu nō Tahiti e Moorea.

- Maori rā i te mau vāhi e tāpae ai tā na rēni 4G-LTE, e rave o Viti i te matahiti mātāmua, e tā na iho mau mauiha'a niuniu, i te mau rāve'a ia fāna'o tā na mau ta'ata tātau i te fa'anahora'a 2G-GSM (parauparau, SMS) i ni'a i te rēni a te hō'ē taiete tā'ati.
- E ha'apāpū o Viti e hōro'a o ia i te rāve'a 4G-LTE nō te ta'amotu Tōtaiete i te roara'a e 6 matahiti.
- Nō te mau ta'amotu ātea, e ha'apāpū o Viti e vauvau o ia, hou i te hopera'a o nā 6 matahiti, i te hō'ē tāpura nō te hōro'a, i te itira'a a'e, i te mau rāve'a parauparau i ni'a i te mau motu e hau i te 1 000 ta'ata noho a te mau ta'amotu Tuamotu-Ma'areva, Matuita e Tuha'a Pae.

Hōro'ara'a rēni :

- E ha'amau o Viti i te matahiti mātāmua te mau pū rēni 2G-GSM e 4G-LTE (mauiha'a niuniu, tia'a'aura'a ta'ata tātau, etv) e fa'ati'a nei i te hōro'ara'a i te mau rāve'a e tūea.
- E ha'amau o Viti i te matahiti mātāmua e 19 pū rātio-uira hau nō tā na rēni 4G-LTE ('ehā-tāpaera'a e riro ei rēni fa'afāna'ora'a i tā na mau rāve'a nō tā na mau ta'ata tātau).
- E ha'amau o Viti e 10 pū hau i te matahiti hō'ē i te roara'a e 6 matahiti e tāpae atu ai i ni'a i te fāito e 113 pū.

-0-0-0-0-0-